فرادرس
فراتر از یک کلاس درس
www.faradars.org

آموزش مبانی فرایندهای صنعت نفت و گاز

درس پنجم: اوپک و سازمان‌های بین‌المللی تاثیرگذار بر صنعت نفت و گاز

مدرس:

شاهین رمشی

کارشناس ارشد مهندسی نفت

اهداف ارائه درس

- معرفی ساختار وزارت نفت جمهوری اسلامی ایران و شرکت‌های اصلی آن
- OPEC
- IEA
- IEF
- ENERGY CHARTER
- GECF

فرادرس

معرفی ساختار وزارت نفت جمهوری اسلامی ایران و شرکت‌های اصلی آن

- مدیریت امور بین‌الملل
- مدیریت پژوهش و فناوری
- مدیریت اکتشاف
- مدیریت فناوری اطلاعات و ارتباطات
- مدیریت هماهنگی و نظارت بر تولید نفت و گاز
- مدیریت برنامه‌ریزی تلفیقی
- مدیریت توسعه منابع انسانی
- مدیریت امور مالی
- مدیریت امور حقوقی
- طرح کمک به عمران مناطق نفت‌خیز

فرادرس

واحدهای ستادی

- روابط عمومی شرکت ملی نفت ایران
- هسته گزینش
- ایمنی بهداشت و محیط زیست
- بازرسی و پاسخ‌گویی به شکایات
- حسابرسی داخلی
- حراست
- ستاد اقامه نماز شرکت ملی نفت ایران

فرادرس

حوزه رؤسای هیات مدیره و امور مجامع

- پژوهشگاه صنعت نفت
- سازمان بهداشت و درمان صنعت نفت
- سازمان امور وزرش و تربیت بدنی شرکت ملی نفت ایران
- صندوق بازنشستگی پس‌انداز و رفاه کارکنان

فرادرس

شرکت‌های خدمات فنی

- شرکت ملی حفاری
- شرکت مهندسی و توسعه نفت
- شرکت پشتیبانی، ساخت و تهیه کالای نفتی تهران
- شرکت پایانه‌های نفتی ایران
- شرکت منطقه ویژه اقتصادی انرژی پارس
- شرکت نفت خزر
- شرکت حفاری شمال
- شرکت بازرگانی نفت ایران
- شرکت بهینه‌سازی مصرف سوخت کشور

فرادرس

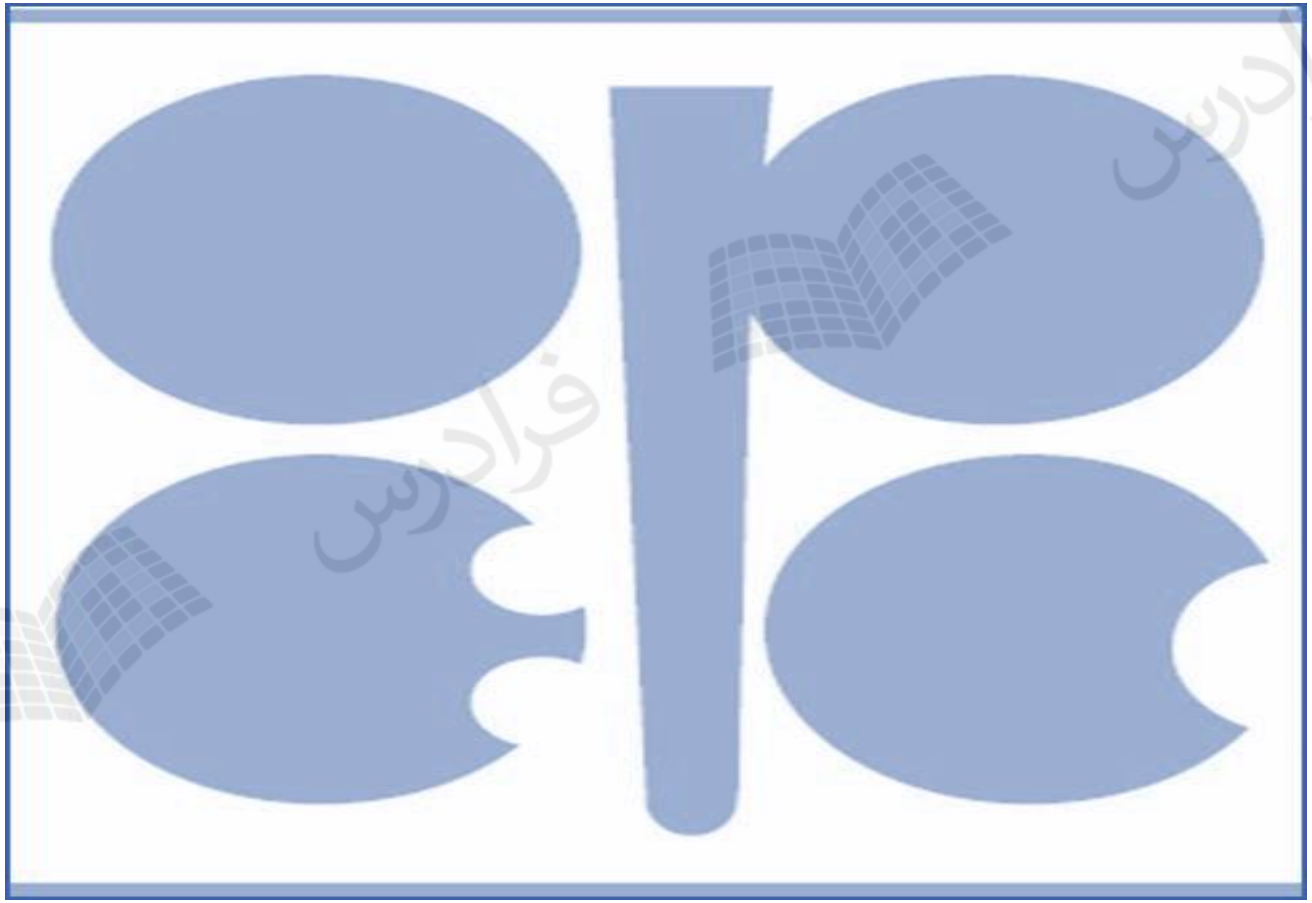
شرکت‌های تولیدی

- شرکت ملی مناطق نفت خیز جنوب
- شرکت بهره‌برداری نفت و گاز کارون
- شرکت بهره‌برداری نفت و گاز مارون
- شرکت بهره‌برداری نفت و گاز مسجد سلیمان
- شرکت بهره‌برداری نفت و گاز گچساران
- شرکت بهره‌برداری آغاجاری
- شرکت پیرا حفاری
- شرکت خدمات رفاهی نفت

شرکت‌های تولیدی

- شرکت خدمات ترابری و پشتیبانی نفت
- شرکت خدمات مهندسی و تجهیزات صنعتی توربین جنوب
- شرکت نفت مناطق مرکزی ایران
- شرکت بهره‌برداری نفت و گاز غرب
- شرکت بهره‌برداری نفت و گاز شرق
- شرکت بهره‌برداری نفت و گاز زاگرس جنوبی
- شرکت نفت فلات قاره ایران
- شرکت نفت و گاز پارس
- شرکت نفت و گاز اروندان

اوپک

کلیات و تاریخچه اوپک

- تاریخ تأسیس اوپک:
  - ✓ ۱۴ سپتامبر ۱۹۶۰ در اجلاس بغداد
- اعضای مؤسس:
  - ✓ ایران، عراق، کویت، عربستان سعودی و ونزوئلا

فرادرس

کلیات و تاریخچه اوپک

- رسمیت بین‌المللی:
  - ✓ ۶ نوامبر ۱۹۶۲ (طی قطعنامه ۶۳۶۳ سازمان ملل متحد)
- مقر اصلی:
  - ✓ دبیرخانه اوپک در پنج سال اول تأسیس آن در ژنو سوئیس قرار داشت، از اول سپتامبر ۱۹۶۵ به شهر وین اتریش منتقل شد.

کلیات و تاریخچه اوپک

- اعضای دیگر سازمان:

✓ قطر (۱۹۶۱)، اندونزی (۱۹۶۲)، لیبی(۱۹۶۲)، امارات متحدهٔ عربی (۱۹۶۷)، الجزایر (۱۹۶۹)، نیجریه (۱۹۷۱)، اکوادور (۹۲-۱۹۷۳)، و گابن (۱۹۹۴-۱۹۷۵).

اهداف اوپک

- هدف اصلی سازمان اوپک ایجاد هماهنگی و وحدت درخط‌مشی‌های نفتی کشورهای عضو و تعیین بهترین شیوه‌ها برای تأمین منافع فردی و جمعی سازمان است.
- سازمان، روش‌ها و وسایل تأمین تثبیت قیمت‌ها در بازارهای بین‌المللی نفت را با امعان به حذف نوسانات مضر و غیرضروری، پیش‌بینی می‌نماید.

اهداف اوپک

- مصالح ملت‌های تولیدکننده و ضرورت تضمین درآمدی ثابت برای کشورهای تولیدکننده، عرضهٔ کافی اقتصادی و منظم نفت به کشورهای مصرف‌کننده و یک بازده منصفانه به سرمایه آن‌ها که در صنعت نفت سرمایه‌گذاری می‌کنند، همواره مورد توجه قرار دارد.

فرادرس

دوره‌های حیات اوپک

- دوره اول: ستیز خارجی همراه با فرازیابی اوپک (از شکل‌گیری و هویت‌یابی اوپک تا پیروزی انقلاب اسلامی) (۱۹۶۰ – ۱۹۷۸)
- دوره دوم: ستیز داخلی و خارجی همراه با افول اوپک (از پیروزی انقلاب اسلامی تا پایان جنگ تحمیلی) (۱۹۷۸ – ۱۹۸۸)

فرادرس

دوره‌های حیات اوپک

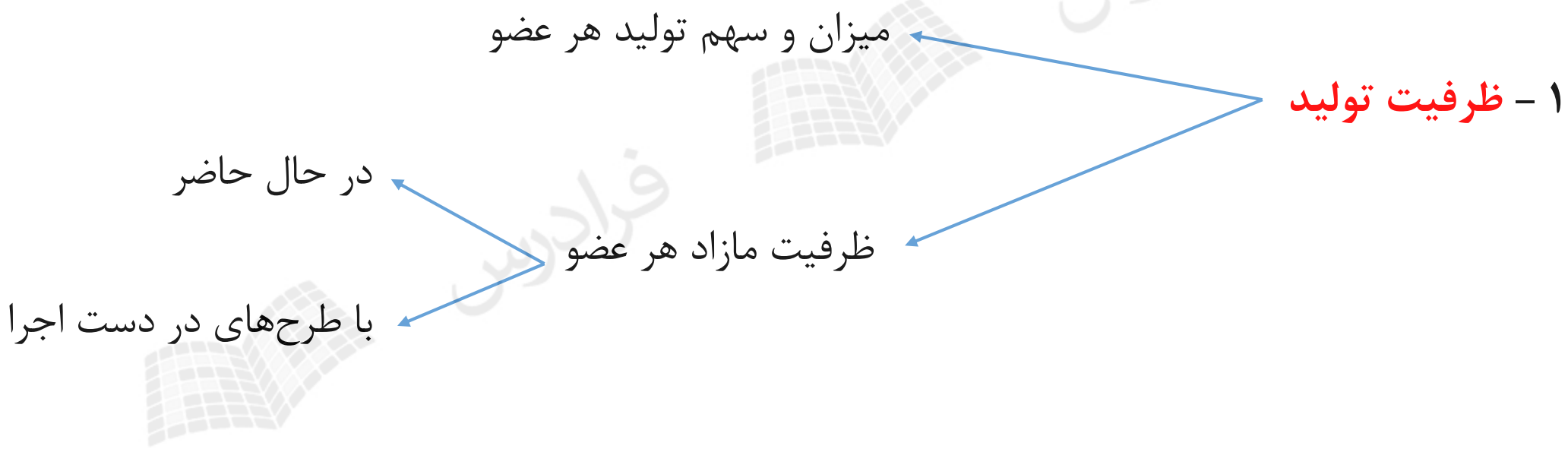
- دوره سوم: دوره بدون فراز و نشیب عمده و کم‌تحرکی اوپک (از پایان جنگ تحمیلی ایران و عراق تا اجلاس اوپک درجاکارتا (۱۹۹۸ – ۱۹۸۸)
- دوره چهارم: دوران تعامل و فرازیابی اوپک (۱۹۹۸ – تاکنون)

پایه‌های قدرت در ارتباط با اوپک

- در درون اوپک
- اوپک در ارتباط جهانی

فرادرس

پایه‌های قدرت در ارتباط با اوپک
در درون اوپک

پایه‌های قدرت در ارتباط با اوپک

۲ – قدرت اقتصادی کشورهای عضو در نحوه تحمل نوسانات کاهشی قیمت نفت

- سهم نفت در اقتصاد هر کشور
- سهم صادرات نفت در تجارت خارجی و موازنه پرداخت‌های هر کشور
- سهم نفت در بودجه هر کشور

پایه‌های قدرت در ارتباط با اوپک
در ارتباط جهانی

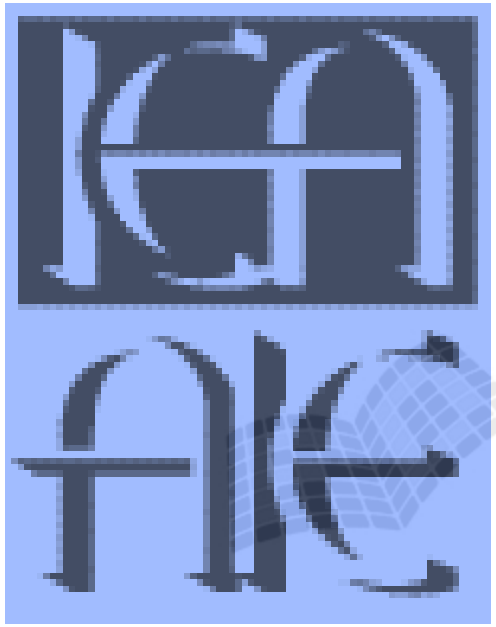
- سهم اوپک از تولید جهانی نفت و به ویژه از مبادله جهانی نفت خام (تجارت کالا)
- قابلیت استفاده از قدرت تولید و تجارت نفت خام در معادلات بین‌المللی با:

✓ یکپارچگی بین اعضاء بر پایه اشتراک نظر در اصول پایه (هم‌سوئی نسبی سیاست‌های کشورهای عضو در بخش نفت)

✓ تعامل و همسوسازی منافع خود با منافع مصرف کننده

- قدرت اقتصاد کشورهای عضو در تحمل نوسانات کاهشی قیمت نفت خام

آژانس بین‌المللی انرژی (IEA)

International Energy Agency
Agence Internationale de l'Energie

- تا حدود یک ربع قرن پس از جنگ جهانی دوم، نظام‌های اقتصادی غیر کمونیست جهان، نرخ رشدی بی‌سابقه، بیکاری بسیار ناچیز و تورمی تقریبا سطح پائین را تجربه کردند.
- با افزایش نرخ تورم در اوایل دهه ۱۹۷۰، که ارتباط چندانی به نفت و وضع قیمت‌های آن نداشت و علت اصلی آن ناتوانی آمریکا در تأمین هزینه جنگ ویتنام بود، رشد تولید ناخالص ملی کشورهای صنعتی غرب رو به افول نهاد.

- از سال ۱۹۷۵ به بعد میزان بازده جهان غیر کمونیست یک درصد کاهش پیدا کرد و شواهد حکایت از آن داشت که جهان آزاد در آینده نخواهد توانست به سطح رشد سال‌های طلایی ۱۹۷۳ – ۱۹۵۱ دست یابد.
- به دنبال تغییرات قابل ملاحظه در بازارهای نفت جهان، سازمان کشورهای صادر کننده نفت (اوپک) در سال ۱۹۶۰ تشکیل و نهایتا قدرت شرکت‌های چند ملیتی و نفوذ سیاسی کشورهای غربی دگرگون شد.

- کشورهای عضو اوپک در سال ۱۹۷۳ قیمت نفت خود را افزایش دادند تا هم در برابر تورم یاد شده واکنش نشان داده باشند و هم افت حقیقی قیمت نفت در دهه پیش از آن را جبران کنند.
- به دنبال تحریم نفتی و افزایش قیمت های نفت در سال ۱۹۷۳ و پیامدهای آن، سرانجام کشورهای صنعتی به این نتیجه رسیدند که باید یک نهاد چند ملیتی رسمی به وجود آوردند تا در پناه آن بتوانند با مساله اختلال در عرضه نفت، برخورد کنند.

- در سال ۱۹۷۴، OECD بخش اعظم وقت خود را صرف بررسی مساله قیمت‌های انرژی کرد و این که انتقال ثروت از کشورهای عضو آن به کشورهای تولید کننده نفت، به چه شکل می‌تواند کمترین تأثیر را بر رشد اقتصادی اعضای این سازمان داشته باشد. سرانجام در ۱۵ نوامبر ۱۹۷۴ و بر اساس تصمیم سازمان مزبور، آژانس بین‌المللی انرژی به‌عنوان یک سازمان مستقل در چارچوب سازمان همکاری و توسعه اقتصادی شکل گرفت تا برنامه انرژی بین‌المللی را تدوین و اجرا کند.

- آژانس بین‌المللی انرژی به ابتکار وزیر خارجه وقت آمریکا «هنری کیسینجر» شکل گرفت تا با هماهنگ‌سازی سیاست‌های انرژی کشورهای عضو در بلند مدت، زمینه ساز اقدامات یکپارچه آن‌ها در برخورد با انرژی و مسائل و مشکلات ناشی از آن شود.
- در رأس تمام مسائل، کشورهای صنعتی مصرف کننده، تمام توجه خود را به شدت بر مساله امنیت عرضه انرژی و ضرورت تنوع بخشیدن به منابع تأمین انرژی متمرکز ساختند.

اهم اهداف آژانس به شرح زیر است:

- همکاری به منظور کاهش وابستگی بیش از حد به نفت وارداتی از طریق صرفه‌جویی در مصرف انرژی، توسعه منابع جایگزین انرژی و انجام تحقیق و توسعه در زمینه انرژی
- برقراری یک نظام اطلاعاتی و خبری در صحنه بین‌المللی نفت و مشورت با شرکت‌های نفتی

- همکاری با تولیدکنندگان نفت و سایر کشورهای مصرف کننده با هدف توسعه با ثبات تجارت انرژی بین‌المللی، مدیریت منطقی و استفاده از منابع انرژی جهانی به نفع تمام کشورها
- آماده‌سازی کشورهای عضو برای مواجهه با هرگونه وقفه احتمالی در عرضه نفت و اجرای طرح تسهیم و مشارکت نفتی میان اعضا در صورت بروز موارد اضطراری

وزرای انرژی کشورهای عضو در سال ۱۹۷۷ دوازده اصل خط مشی انرژی را مد نظر قرارداده و تصویب کردند تا در اجرای اقدامات و تدابیر مرتبط با سیاست انرژی، راهنمای کشورهای عضو باشد. این اصول به شرح زیر است:

- کاهش نفت وارداتی با توسل به صرفه‌جویی، توسعه عرضه و یافتن جایگزین برای نفت
- کاهش تضاد و تناقض موجود میان نگرانی‌های زیست محیطی و مقادیر انرژی مورد نیاز

- عدم ممانعت از افزایش سطح قیمت‌های انرژی داخلی تا جایی که عامل پیدایش صرفه‌جویی در کاربرد انرژی و ایجاد منابع عرضه دیگر شود.
- کاهش شتاب رشد تقاضا برای انرژی به نسبت رشد اقتصادی از طریق صرفه‌جویی و جایگزین‌سازی
- استفاده از یک نوع سوخت دیگر به‌جای نفت در تولید برق و مصارف صنعتی
- ارتقای سطح تجارت بین‌المللی ذغال سنگ

- استفاده از گاز طبیعی در تأمین حرارت منازل و اقامتگاه‌ها
- توسعه تدریجی و مداوم ظرفیت تأمین انرژی هسته‌ای
- تأکید فزاینده بر تحقیق و توسعه از جمله افزایش تعداد پروژه‌های بین‌المللی

فرادرس

- ایجاد جوی مساعد برای سرمایه‌گذاری و اولویت بخشیدن به عملیات اکتشافی
- مدنظر قرار داشتن سطوح مختلف صرفه‌جویی و عرضه در طراحی برنامه‌ها
- همکاری با کشورهای در حال توسعه به منظور سنجش و ارزیابی وضع انرژی جهانی، چه در زمینه تحقیق و توسعه و چه در راستای نیازهای فنی.

در سال ۱۹۷۹، آژانس هیات مشاوره صنعت زغال سنگ را تشکیل داد تا محلی باشد که درآن سران صنایع مرتبط با این حامل انرژی بتوانند پیرامون نحوه افزایش تولید، تجارت و استفاده از آن به بحث و تبادل نظر بپردازند. متعاقب گردهمایی‌های متعدد، سران این صنعت به منظور مرتفع ساختن موانع و مشکلات موجود بر سر راه توسعه کاربرد زغال سنگ، پیشنهادهای مهمی را به دولت‌های عضو آژانس ارائه دادند.

زمینه‌های فعالیت فعلی آژانس:

- توجه به بازارهای نفتی و مطالعه مداوم آن‌ها
- مقابله با وضعیت‌های اضطراری
- روابط با کشورهای تولید کننده و سایر کشورهای مصرف کننده
- تحقیق و توسعه

آژانس بین‌المللی انرژی همان سکویی را برای کشورهای مصرف کننده به وجود می‌آورد که اوپک برای کشورهای تولید کننده ایجاد کرده است.

اجلاس جهانی انرژی (IEF)

INTERNATIONAL ENERGY FORUM

- به دنبال بروز بحران‌ها و شوک‌های قیمت نفت در دهۀ هفتاد و سقوط قیمت نفت در سال ۱۹۸۶ و بالاخره افزایش چشمگیر وابستگی متقابل اقتصاد کشورهای تولید کننده و مصرف کننده انرژی، کشورهای موجود در این دو طیف تدریجا به این نتیجه رسیدند که لازم است برای برقراری با ثبات‌تر مناسبات فی‌مابین تلاش نمایند و زمینه و بسترهای لازم را برای استمرار این مناسبات فراهم سازند.

- در همین راستا، اولین دور گفتگوهای تولید کنندگان و مصرف کنندگان (DIALOG AMONG PRODUCERS AND CONSUMERS) در سال ۱۹۹۱ میلادی به ابتکار فرانسه و آژانس بین‌المللی انرژی در پاریس برگزار گردید که در آن وزیران ۲۵ کشور تولید کننده و مصرف کننده به همراه ۹ سازمان بین‌المللی از جمله اوپک و آژانس بین‌المللی انرژی حضور داشتند.

- به دنبال این، نشست‌های بعدی تقریبا هر دو سال یک‌بار به‌ترتیب در کشورهای نروژ ۱۹۹۲، اسپانیا ۱۹۹۴، ونزوئلا ۱۹۹۵، هند ۱۹۹۶، آفریقای جنوبی ۱۹۹۸، عربستان سعودی ۲۰۰۰، ژاپن ۲۰۰۲، آمستردام ۲۰۰۴ و قطر ۲۰۰۶ برگزار شد.

- در سال ۱۹۹۹ گفتگوهای تولید کننده و مصرف کننده به مجمع بین‌المللی انرژی (INTERNATIONAL ENERGY FORUM) تغییر نام یافت و در ژاپن (۲۰۰۲) و نیز در هلند (۲۰۰۴) و در دوحه قطر (۲۰۰۶) با همین عنوان برگزار گردید.
- در اجلاس سال ۲۰۰۰ میلادی که در عربستان (ریاض) برگزار شد به پیشنهاد عربستان تشکیل دبیرخانه دائمی IEF در دستور کار اجلاس قرار گرفت که به‌طور ضمنی مورد موافقت اعضاء قرار گرفت.

- در اجلاس سال ۲۰۰۲ IEF در ازاکای ژاپن این امر به تصویب اجلاس رسید و قرار شد که مقر دبیرخانه دائمی در ریاض باشد.
- اساسنامه و تشکیلات دبیرخانه در اجلاس ۲۰۰۴ آمستردام نهائی شد و هم‌اکنون دبیرخانه دائمی اجلاس IEF در ریاض تشکیل شده و مشغول به کار است.

پیمان منشور انرژی (ECT)

ENERGY CHARTER TREATY

- با فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی:

✓ از یک طرف دولت‌های اروپایی می‌خواستند منابع تأمین انرژی‌شان را متنوع کنند و به تدریج وابستگی‌شان را به منابع نفت و گاز خاورمیانه به حداقل برسانند.

✓ از طرف دیگر کارتل‌های نفتی به دولت‌هایشان فشار می‌آورند تا زمینه را برای ایجاد جای پایی مستحکم در جمهوری‌های تازه استقلال یافته فراهم آورند.

- فرصت‌های جدید سرمایه‌گذاری همان چیزی بود که کارتل‌ها از فروپاشی شوروی انتظار داشتند.
- پیگیری چنین هدفی نیازمند ثبات سیاسی در کشورهای تازه شکل گرفته بود. برای ایجاد ثبات سیاسی هم باید رفاه نسبی حاصل و اقتصاد تثبیت می‌شد. قرار بود این مهم نیز در سایه فروش منابع انرژی به دست آید.

- سیاست‌های اتحادیه اروپا نهایتا منجر به تهیه «منشور انرژی اروپا» (EEC) در دسامبر ۱۹۹۱ شد و این منشور به‌عنوان فصل مشترکی برای همکاری کشورهای تازه استقلال یافته شوروی و دولت‌های اروپایی قرار گرفت.
- نفوذ و تسلط اروپای غربی بر منابع نفتی با تصویب این منشور در جمهوری‌های شوروی سابق رشد کرد و خط ارتباطی تولید کنندگان نفت و انرژی در آسیای میانه با مصرف کنندگان اروپایی روزبه‌روز گسترده‌تر و عمیق‌تر شد.

- آمریکا که هرگز نمی‌خواست از این قافله عقب بماند تصمیم گرفت به‌عنوان ناظر «وارد منشور انرژی اروپا» شود. متعاقب این اقدام ژاپن، کانادا و استرالیا نیز به این منشور پیوستند. آمریکا هنوز به عضویت رسمی منشور درنیامده و به‌عنوان عضو ناظر در جلسات شرکت می‌کند.

- در سال ۱۹۹۴ و در اثنای گفت‌وگوها برای تبدیل GATT به WTO، منشور انرژی اروپا نیز تکامل یافت و با پیوستن ۵۱ کشور به «پیمان منشور انرژی» ECT تبدیل شد. هم‌اکنون ۱۵ کشور به‌عنوان عضو ناظر در ECT حضور دارند.
- پیمان منشور انرژی دارای چهار بخش «سرمایه‌گذاری»، «تجارت»، «ترانزیت» و «کارایی انرژی و محیط زیست» است.

- «این منشور کشورها را موظف به اعطای مجوز سرمایه‌گذاری به شرکت‌های خارجی نمی‌کند، اما اگر کشوری تصمیم گرفت این اجازه را به شرکتی بدهد مکلف خواهد بود این مجوز را در شرایط یکسان به همه شرکت‌های عضو عرضه کرده و رفتاری غیر تبعیض‌آمیز با آن‌ها داشته باشد.»
- در بخش دوم این منشور آمده است: «همه اعضا موظفند در تجارت بین خود و دیگران به‌صورت یکسان برخورد کرده و رفتاری غیر تبعیض‌آمیز داشته باشند.»

به‌طور خلاصه دو مأموریت اصلی را برای ECT می‌توان برشمرد:

✓ اول: ارتقاء و حمایت از سرمایه‌گذاری خارجی در کشورهای عضو با:

- اعطای حقوق بنیادی قابل توجه به سرمایه‌گذاران خارجی در کشورهای میزبان
- طراحی نظام حل اختلافات فی‌مابین
- رفع انحصارات و حذف عدم تبعیض
- کاهش ریسک‌های سیاسی
- حل مسائل مربوط به مصادره اموال، انتقال وجوه و جبران ضرر سرمایه‌گذاران

✓ دوم: طراحی و اعمال مقررات ترانزیت انرژی بین کشورهای عضو

- نروژ و روسیه به عنوان دو کشور عمده صادر کننده نفت غیر اوپک هنوز رسماً به ECT نپیوسته‌اند. آمریکا هم فعلا ترجیح می‌دهد عضو ناظر باقی بماند.
- در رابطه با تداخل نقش ایران در ECT با حضورش در اوپک باید گفت:

«وظیفه اوپک حفظ سهمیه بازار و حفظ قیمت است و در هیچ یک از اینها ECT نقشی ندارد.»

- نروژ و روسیه به‌عنوان دو کشور عمده صادر کننده نفت غیر اوپک هنوز رسما به ECT نپیوسته‌اند. آمریکا هم فعلا ترجیح می‌دهد عضو ناظر باقی بماند.
- در رابطه با تداخل نقش ایران در ECT با حضورش در اوپک باید گفت:

«وظیفه اوپک حفظ سهمیه بازار و حفظ قیمت است و در هیچ یک از اینها ECT نقشی ندارد.»

اجلاس کشورهای صادر کننده گاز (GECF)

GAS EXPORTING COUNTRIES FORUM

فکر تشکیل سازمانی مشابه اوپک برای ایفای نقش در بازار جهانی گاز مدت‌ها در ذهن دست‌اندرکاران صادرات گاز در کشورهای مهم تولید کننده گاز وجود داشت، لیکن:

- ✓ از یک سو نگرانی از عکس‌العمل مصرف کنندگان در مواجهه با چیزی شبیه یک کارتل جدید نظیر اوپک
- ✓ از سوی دیگر عدم همراهی روسیه یعنی بزرگترین صادر کننده گاز جهان با ایجاد رقیبی برای وی دو عامل عمده در تأخیر در اینکار بود.

- به هر حال در در اردیبهشت ماه ۱۳۸۰ (MAY 2001) اجلاس تأسیسی GECF در تهران با حضور کشورهای عمده صادر کننده گاز تشکیل شد.
- شرکت کنندگان در نخستین اجلاس عبارت بودند از:

ایران- الجزایر- قطر- روسیه– نیجریه- ونزوئلا- مالزی- اندونزی- برونئی- عمان و ترکمنستان و نروژ (ناظر)

اهداف اجلاس و دستور کار جلسات سالانه

- ✓ جمع‌آوری و تبادل اطلاعات کشورهای عضو و نیز گزارش وضعیت و آینده بازار گاز و انرژی
- ✓ گزارش پیشرفت‌ها و تحولات مهم استراتژیک در فناوری‌ها و بازار گاز و انرژی
- ✓ ساماندهی همکاری‌ها و سرمایه‌گذاری‌های مشترک بین اعضا
- ✓ بحث در مورد انواع قراردادهای صادرات و فروش گاز و نظام‌های قیمت‌گذاری گاز طبیعی

این اسلایدها بر مبنای نکات مطرح شده در فرادرس

«آموزش مبانی فرایندهای صنعت نفت و گاز»

تهیه شده است.

برای کسب اطلاعات بیشتر در مورد این آموزش به لینک زیر مراجعه نمایید.

faradars.org/fvptr102